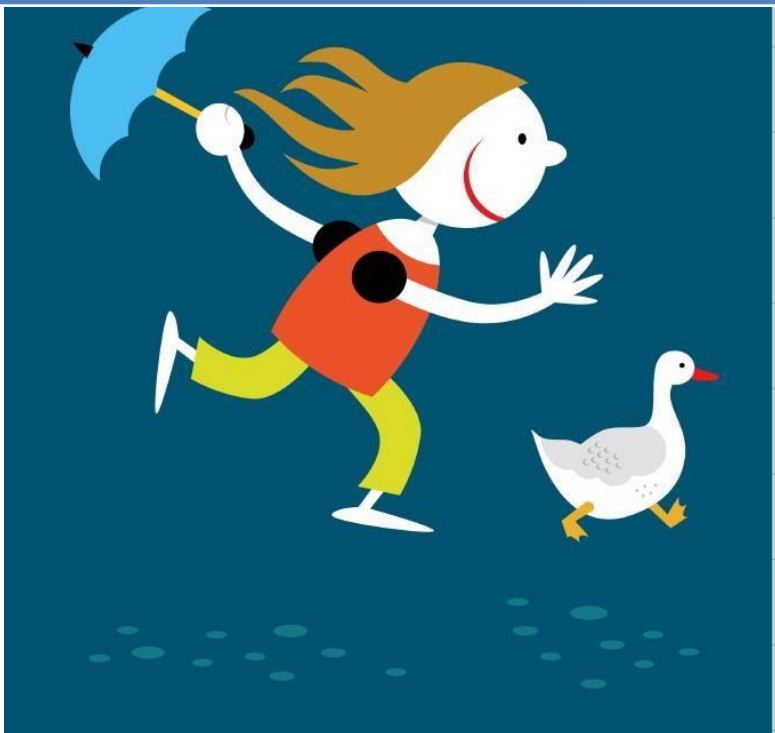

STYRKET BARNEHAGE STRAND KOMMUNE

Mai 2021

RESSURSHEFTE FOR IOP-/EVALUERINGS
ARBEID I BARNEHAGEN
EN KOMMUNAL VEILEDER

Innholdsfortegnelse

Ressurshefte ved skriving av IOP/Evalueringer for barnehagebarn	3
Motorisk utvikling.....	6
Sosial og emosjonell utvikling	10
Språk og kommunikasjon.....	16
Kognitiv utvikling	21
Selvhjelp.....	26

Ressurshefte ved skriving av IOP/Evalueringer for barnehagebarn

Hva

Individuell opplæringsplan, IOP, er en arbeidsplan som lages for barn som trenger et individuelt tilrettelagt tilbud utover et ordinært allmennpedagogisk barnehagetilbud.

- Planen skal være et verktøy for de som jobber med og nær barnet.
- Planen skal være en informasjonskilde for foreldre/foresatte.
- Planen skal ivareta målsettinger og utviklingsbehov satt av PPT i sakkyndig vurdering.
- Planen skal dokumentere bruken av tildelte ressurser gjennom enkeltvedtaket.

Hvordan

Med utgangspunkt i felles IOP-skjema, skal planen fylles ut så snart enkeltvedtaket er fattet og mottatt fra Styrket barnehage. IOP-mal finnes på Strand Kommune sin hovedside, under Barn og familie - Styrket barnehage eller på Fellesområdet, under Styrket Barnehage - Gjeldende maler.

Sakkyndig vurdering og enkeltvedtaket danner grunnlaget for IOP-en sitt innhold. Det er viktig å ha sakkyndig vurdering og eventuelt tidligere evalueringer lett tilgjengelig når ny IOP skal skrives eller korrigeres.

Under punktet **ORGANISERING**, skal det skrives noe om:

- Når og hvordan blir enkelttimer gitt? (se sakkyndig vurdering + enkeltvedtak)
Hvordan blir oppfølging på avdeling organisert?
- Hvem overtar spesialpedagogisk arbeid ved fravær? Skriv gjerne navn.
- Er rommet tilpasset barnets utfordringer?
- Kan barnehagen gjøre enkle fysiske endringer for en bedre romtilpasning?
- Samarbeid/kontakt med eventuelt andre instanser.

Under «Annet» kan det skrives litt om evt. relevant informasjon som ikke blir dekket av de andre rubrikkene i IOP-en.

Viser ellers til det som står med rød skrift på malen.

UTVIKLINGSOMRÅDENE:

Det er sakkyndig vurdering som avgjør hvilke utviklingsområder som skal fylles ut.

Hvem gjør hva: Barnehagen er ansvarlig for at det lages en IOP. Det er pedagogisk leder på avdelingen der barnet går, som har dette ansvaret. Dette betyr ikke at det alltid er vedkommende som skriver IOP-en, men ansvaret for at ting blir avklart og gjort ligger hos ham/henne. Pedagogisk leder, i dialog med spesialpedagogisk ansvarlig, avtaler hvem som skriver hva.

Hovedmål: Alle hovedmålene fra sakkyndig vurdering skal tas med i IOP-en (en skal ikke legge til andre mål enn de som er formulert i sakkyndig vurdering).

Delmål og tiltak: Delmål og tiltak for perioden utarbeides av den som er ansvarlig for den spesialpedagogiske hjelpen i samarbeid med avdelingen. Delmålene blir gjort så konkrete som mulig og skal fungere som skritt på veien mot å oppnå hovedmålene, samt hjelp under evalueringen til å se om en er på rett vei. Mål for perioden må alltid settes før konkrete tiltak utarbeides for de spesialpedagogiske timene og avdelingen. Det er viktig å relatere tiltakene til barnehagens øvrige interne planer som årsplan og lignende. Tenk over hva som er målet med aktiviteten og sett av faste tider for utføringen av tiltakene.

Dersom det oppstår betydelige endringer i barnets behov eller at barnets beste ikke lenger er ivaretatt, må det vurderes om det er nødvendig med endringer i barnehagetilbudet eller ny sakkyndig vurdering. I slike tilfeller er barnehagen ansvarlig for å sende **skriftlig** begrunnelse til PPT (jfr. Sakkyndig vurdering).

Foreldreveiledning: Barnehaelovens § 35 f er klar på at spesialpedagogisk hjelp skal inneholde foreldrerådgivning. Det er opptil kommunen selv å definere denne form for rådgivningen. I Strand kommune ser vi på denne rådgivningen som en del av prosessen med å ferdigstille barnets IOP.

Som et ledd i foreldreveiledningen er det viktig å gjøre en vurdering av punktet **Forslag til tiltak i hjemmet** for å tilpasse dette til den enkelte familie. Dette punktet kan være en fin måte å samarbeide med barnets hjem på, om måloppnåelse for barnet. Det er viktig å påpeke at dette er *forslag* og selvfølgelig *ingen forpliktelse* for foreldrene. Tiltakene må være konkrete, overkommelige og i tråd med barnets målsettinger for perioden.

Tiltakene i hjemmet skal ikke evalueres i evalueringene.

IOP-møter og underskrifter:

Styret barnehage har ansvar for å sette opp og avtale møtetidspunkter for IOP-evalueringmøter i løpet av mai. Her deltar også PPT. Det er spesialpedagogisk ansvarlig for gjeldende IOP som har ansvar for å sende innkalling, og for å lede disse møtene. Innkalling av samarbeidspartnere (som for eksempel barnevern, fysioterapeut o.l.) skal klareres med foreldre. **IOP** skal signeres av foreldre, virksomhetsleder, pedagogisk leder, spesialpedagogisk ansvarlig og fagarbeider/assistent. **Evalueringsskjemaet** skal signeres av de overnevnte (med unntak av foreldre). Ferdig underskrevet skjema skal sendes til Strand kommune *, foreldre og PPT.

Når IOP er ferdigstilt:

Når IOP-en er ferdigstilt skal disse som rutine alltid presenteres på første avdelingsmøte for barnets avdeling. Dette, fordi det er viktig at alle ansatte blir kjent med de konkrete mål og tiltak og eventuelle korrigeringer som blir gjort. IOP-en kodes (barnets navn skal ikke stå på IOP-en, bruk Websak.nr) slik at dette blir et tilgjengelig dokument/verktøy for alle som jobber på avdelingen. Ta bort første side, samt underskrifter før IOP-en blir lagt på avdelingen.

Det er viktig at IOP-evalueringen er ferdigstilte ved utgangen av mai. Denne sendes da til foreldre med kopi til Strand kommune*, samt PPT.

Årsrapport

Det skal utarbeides en årsrapport innen utgangen av desember. Det er utarbeidet en egen mal for dette arbeidet (mal for årsrapport finnes på Strand Kommune sin hovedside, under Barn og familie - Styrket barnehage eller på Fellesområdet, under Styrket Barnehage - Gjeldende maler.). Årsrapporten skal evaluere sammenhengen mellom sakkyndig vurdering og tildelte ressurser i enkeltvedtaket. Det er viktig at en synliggjør hvor mye spesialpedagogisk hjelp barnet faktisk har fått i løpet av perioden som evalueres. Det er også viktig at en evaluerer organiseringen, om det som er skrevet i IOP-en under ORGANISERING faktisk er gjennomført som planlagt. Eventuelle avvik eller endringer må forklares/begrunnes. Under BARNETS UTVIKLING I PERIODEN skal det gis en sammenfattet beskrivelse av hvordan utviklingen har vært innenfor hvert av de utviklingsområdene der det er satt opp mål i IOP-en.

Rapporten skal skrives til foreldre/foresatte med kopi til Styrket barnehage* og PPT.

*Dokumenter som skal sendes til Styrket barnehage skal sendes til:

Strand kommune
v. Styrket barnehage
Postboks 115
4126 Jørpeland

Motorisk utvikling

Dersom barnet har spesifikke motoriske vansker eller diagnoser som innebærer mer omfattende vansker, vil det som oftest være en fysioterapeut inne i bildet for direkte trening med barnet, men også for å gi veiledning til barnets nærmeste omsorgspersoner. Mål for den motoriske utviklingen kan defineres;

- ved at mål for det motoriske området settes opp i samarbeid med fysioterapeut/klareres med denne.
- ved at hver instans (fysioterapeut, barnehagen, spesialpedagog) beskriver sine tiltak (og leverer til den som fører planen i pennen) eller ved at det legges ved et skriv fra fysioterapeut som det henvises til.

Barn kan også ha mer vage motoriske vansker som barnehagen kan tilrettelegge for. Vi identifiserer hvordan vansken viser seg og formulerer et konkret mål på dette. Tiltakene som beskrives, skal si noe både om hva og hvordan.

Grovmotoriske vansker

Eksempler på hovedmål, delmål og forslag til tiltak (dette er kun ment som eksempler og egne delmål må defineres ut ifra hovedmålene i sakkyndig vurdering):

Hovedmål (hentet fra sakkyndig vurdering): Barnet skal kunne gå selvstendig på ulike underlag, inne og ute.

Forslag til delmål:

- 1.Skal kunne gå langsmed møbler.
- 2.Skal kunne stå selvstendig med tett tilsyn en kort periode (slippe støtteflate med en hånd, flytte seg mellom to møbler som står nære for eksempel sofa og sofabord, gå langsmed rundt hjørner på møbler).
- 3.Skal kunne gå selvstendig med hjelp av et ganghjelpemiddel.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- stimulere kroppsbevisstheten (sette kroppsdelene på magnetfigur, puslespill, trekke bilder, doktorlek, berøre og benevne i blindebukk lek, rim/regler/sanger).
- bevegelser til musikk på ulike underlag.
- Ha som regel at barnet alltid går så sant det er mulig.
- Bruke gå-vogn, kasse som barnet skyver foran seg o.l.

Tiltak barnehage:

- stimulere kroppsbevisstheten ved å sette navn på kroppsdelene (eget tema i august, bruke rim, regler og bevegelsessanger i samling, samt bruke påkledningssituasjonen).
- sørge for allsidig bruk av kroppen ved at en voksen daglig hjelper ham/henne til å utforske lekeapparatene ute.
- gi ham/henne mange erfaringer med å gå på harde, myke, slette, ujevne og hellende underlag (inne: hinderløype der man lager vei av matter og madrasser i ulike

tykkelser) (uteområdet: små turer der en går på sand, singel, gress, skråning og bakke).

- tur-dag.
- være bevisst på at en gir bare akkurat nok hjelp, avtrapper hjelpen.

Forslag til andre delmål og tiltak:

Mål: Skal kunne gå på tur i ulendt terreng (på sti).

Tiltak spes.ped.hjelp:

- motivere til å prøve nye ting i fysisk lek ute og inne ved å lage bok, ”Se hva jeg kan”, med bilder tatt av personalet i barnehagen.
- skrive ned det barnet forteller fra tur (med utgangspunkt i et bilde) og sette inn i fortelleboka.

Tiltak barnehage:

- ha ham/henne med i en liten gruppe som har fysisk lek på fellesrom/puterom annenhver uke.
- småturer i liten gruppe annenhver uke.
- en voksen har hver dag ansvar for å følge opp i uteleken (stimulere til, over tid, å bruke hele uteområdet og alle lekeapparatene).
- hinderløype på fellesrommet.
- faste turer til

Mål: Skal kunne gå opp en trapp med en fot på hvert trinn.

Tiltak barnehage:

- Bruke kroppen i variert fysisk lek der det å gå opp og ned fra små avsatsar og trapper inngår.
- Hinderløype (der en også har med stødig skammel, benk, stepp-trapp, ikea-krakk o.l.).
- Hentelek i trappen til underetasjen (legge ting på trinnene).
- Klistermerke i to farger på trinnene (minner om rød – gul fot når vi går i trappen).

Mål: Skal kunne balansere på lave kanter.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Tape-strek på gulvet på vei til spes.ped.rom: balansere på denne.
- Kongen befaler: legge inn øvelser som går på balanse.
- Spill: Trim dich.
- Bevegelser til musikk (være stork).
- **Tiltak barnehage:**
- Gå med ertepose på hodet, gå hæl-tå på gulvet.
- Gå mellom tapestrimler/papirstrimler e.l., redusere avstand, gå på planke på gulvet.
- Balansere på det som finnes i barnehagen, inne og ute (gå, eventuelt med støtte, på steiner, på strek, steinrekker, kanten rundt sandkassen, på benken, balansebom).

- Gå på balanseringstur i området rundt barnehagen.

Mål: Skal kunne sykle på trehjuls-syklene i barnehagen (eller andre aldersadekvate ferdigheter).

Tiltak barnehage:

- Styrke: gå på tur, klatre, gå i trapper, hoppe på tjukkasen m.m.
- Forståelse: luftsykling (to og to, fotsåle mot fotsåle.), legge press på kneet: ”ned, opp”.
- Motivasjon: taxilek eller annen lek, dytte, oppmuntre.
- Få tak i sykkel med kortere avstand til pedalene, eventuelt feste klosser på pedalene.

Vansker med øye-håndkoordinasjon

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

Mål: Skal kunne kaste og ta imot en stor, myk ball.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Se tiltak under barnehage.

Tiltak barnehage:

- Klapperegler (Min mann han var barber o.l.).
- Balløvelser: trille til hverandre, trille på mål (bowling), kaste gjennom rockering, kaste oppi bøtte/eske e.l.).
- Lek med ballonger (slå opp i luften, samarbeide om å holde den svevende, til hverandre, mens en beveger seg).
- Stor ball, holde med begge hender; slippe, gripe, slå mot gulvet og gripe, dabbe en gang, kaste mot vegg og fange.
- Skumgummiball (sammen med en voksen), kaste til hverandre med helt kort avstand.

Mål: Skal mestre figur – bakgrunn og kryssing av linjer.

Tiltak barnehage:

- Finmotoriske oppgaver.
- Figur-grunn oppgaver, sporingsoppgaver i samarbeid med spes.ped.ansvarlig.

Finmotoriske vansker:

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

Mål: Skal bygge med klosser dvs. kan sette tre klosser oppå hverandre.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Klosser introduseres i spes.ped.timene og lekes der til leken er kjent, overføres så til avdelingen.

Tiltak barnehage:

- Ta og gi klosser (ta-og-gi lek, plukke fra eske, ta opp fra veske sammen m/voksen osv.).
- Den voksne bygger tårn av klosser som barnet gir, barnet får rase tårnet.
- Begynne med store klosser, redusere størrelsen etter hvert.
- Modell-læring: tre klosser til den voksne og tre til barnet, oppmuntre til imitasjon.
- Instruksjon, peking og oppmuntring.

Mål: Skal kunne klippe med vanlig saks.

Tiltak barnehage:

- Generell finmotorisk trening hver dag: tegne, male, lime, fargelegge, spore, legge. puslespill, lage ting med kitt/play-doh, rive i papir, perle, plukke opp ting med klesklype, bygge med duplo/lego, balløvelser.
- Klippe av en smal papirremse, klippe frynser (den voksne holder papiret, klipper evt. med begge hender).
- Gi hjelp til å holde saksen i ett grep (nybegynnersaks).
- Hjelp med å holde papiret (smale remser i ulike farger, klippe av biter, klippe frynser, klippe på litt tykke streker rett over, klippe ut bilder fra gamle blader), avtrappe hjelpen etterhvert.

Mål: Skal ha skrivegrep på blyanten.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Kort økt med finmotoriske aktiviteter (jfr. nedenfor)/papir- og blyantoppgaver.

Tiltak barnehage:

- Generell finmotorisk trening hver dag (se ovenfor).
- Bruke tykke pensler, tykke blyanter, tegne med pinner i sanden, gate-kritt.
- Motivere til tegneaktivitet: bruke tegneregler, snakke om det de tegner, de voksne som modell (tegner og forteller), spennende oppgaver, gå på utstilling og lage utstilling.
- Fingergymnastikk (sprike med fingrene, berøre hver fingertupp med tommelen, flere gjentakelser, evt. øke tempo).
- Legge blyanten riktig i barnets hånd, vise, påminne og ikke minst skryte når han/hun husker det.

Munnmotoriske vansker:

Mål: Styrke de munnmotoriske ferdighetene, særlig tungemotorikken:

Tiltak spes.ped.hjelp/barnehage:

- Tilby ulike tyggekonsistenser (for eksempel knekkebrød, gulerøtter, kjeks – konsistens tilpasset barnets forutsetninger)
- Munnmotoriske leker og øvelser som blåseøvelser (såpebobler, fløyter, pipe, flippball, bruke sugerør til ulike øvelser, for eksempel suge opp små pairbiter/silkepapir), grimaser (for eksempel herme foran speil, eller etter bilder/tegninger), massasje, stimulering med elektrisk tannbørste, smøre pålegg på leppene for at barnet skal slikke det bort, historier med tungebevegelser (for eksempel Trollkjerringa), Bo's språkapp, munnmotorisk lotto eller andre spill.
- Tilby mat i sprø, gjerne smeltbare konsistenser i begynnelsen av måltidet, eller utenom måltidet.

Sosial og emosjonell utvikling

Når det er utfordringer knyttet til det sosiale og emosjonelle utviklingsområdet, er det spesielt viktig å ha et tett og godt samarbeid mellom alle de som er rundt barnet, foresatte (de kjenner barnet best), PPT (psykolog, veiledning både på system og i forhold til barnet), Styrket barnehage (samarbeider med barnehage over tid, enten ved direkte kontakt med barnet eller via veiledning) o.a. slik at alle drar i samme retning.

Eksempler på hovedmål, delmål og forslag til tiltak (dette er kun ment som eksempler og egne delmål må defineres ut ifra hovedmålene i sakkyndig vurdering):

Hovedmål (hentet fra sakkyndig vurdering): Skal være trygg og trives i barnehagen (trenger ekstra trygging).

Forslag til delmål:

- 1.Skal ha en trygg relasjon til minst en av de voksne slik at denne kan være en trygg base.
- 3.Skal ha oversikt over dagen og kjenne rutinene.
- 4.Skal kunne navn på alle i barnegruppa og ha en tettere relasjon til ett/flere av barna (venner).

Tiltak spes.ped.hjelp:

- God tid til å bli kjent.
- Faste rutiner og tydelig struktur.
- Visuell plan for det som skal skje i timen.

Tiltak barnehage:

- Møtes i garderoben av den samme voksne hver dag (ekstra-assistenten) den første tiden (vurderes etter avtalt periode).
- Faste rutiner for dagsrytmen (enkle signal for rydding og for samling).
- Faste plasser ved bordet og i samlingsringen.
- Visuell dagsplan som gjennomgås sammen med ham/henne når han/hun kommer om morgenen og ved aktivitetsskifte.
- Tydelig struktur i forhold til samling (fast sang v/begynnelse og slutt), håndvask, måltid og garderobesituasjonen.
- Forberede nye ting som skal skje, avvik fra vanlige rutiner, i god tid.
- Faste grupper over tid.

Forslag til andre delmål og tiltak:**Mål: Skal imitere andre barn i lek.****Tiltak spes.ped.hjelp:**

- Imitasjon i lek/ustrukturerte situasjoner: Den voksne tar initiativ til å herme ting han/hun gjør og prøver etter hvert å invitere til at han/hun skal imitere dem (evt. bruk av håndledelse).
- Imitasjon i strukturerte situasjoner: fast instruksjon og håndledelse for å utføre denne (avtrapping av hjelp etter hvert). Jobbe med enkle bevegelser (banke, riste, klappe, vinke, m.m.), og enkle handlinger (putte oppi noe, ta ut av noe, gå med dyr, kjøre med bil, sette klosser oppå hverandre m.m.).
- Bevegelsessanger og leker.

NB! I aktiviteter som begynner å komme på plass: små sekvenser med et annet barn som modell.

Tiltak barnehage:

- Dele opp i mindre grupper (lekegrupper, aktivitetsgrupper osv.).
- Enkle bevegelsessanger og imitasjonsleker (Lille Petter Edderkopp, Hode, skulder, kne og tå i passe tempo, M-Æ sa en liten, grønn frosk, Titt-tei-leker, Kongen befaler) i samling og ellers på avdelingen.
- Ekstra-assistenten er med på timene for å kunne overføre til avdelingen det som det er jobbet med der (se tiltak spes.ped.hjelp).
- Den voksne skal ned på gulvet å leke med barna der. Undre seg over, og sette ord på, hva de andre barna leker med og hvordan de leker.

Mål: Skal ta positiv kontakt med andre barn.**Tiltak spes.ped.hjelp:**

- Modell-læring, bl.a. gå sammen for å spørre avtalt barn om å være med.
- Gjøre kjekke ting sammen med et annet barn.
- Enkle sosiale historier (leke med kosedyr, duplo e.l.). bruke bilder i handlingsrekker.
- Være en god rollemodell i møtet med selve barnet og i naturlige situasjoner med andre barn.
- Bruke ulike samtaleverktøy, bl.a. Marius Mus

Tiltak barnehage:

- Lekegrupper/smågrupper
- Modell-læring: de voksne på avdelingen er modell og viser hvordan vi gjør for å ta kontakt (en situasjon om gangen: hilse og si "hei", vise noe, imitere hverandre/hermelek, observere hva de andre barna gjør, undre høyt og gjøre det samme som, invitere til lek, komme inn i lek).
- Bruke samtaleverktøyet Marius Mus, plukke ut aktuelle historier.
- Være i forkant og avverge negative situasjoner når mulig, ignorere når mulig.
- Oppmuntring, skryt og positiv oppmerksomhet når han/hun tar positiv kontakt.
- Lese bøker om sosial kompetanse, for eksempel 10 små vennebøker (obs to sett av disse, noen for de yngste og noen for de litt eldre barna i barnehagen), Gleding-materiellet, Være sammen – bøkene o.l.
- Sosiale historier.

Mål: Skal ha sekvenser av samspill med andre barn hver dag.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Samspills-aktiviteter (trille ball, kjøre bil mellom seg, bygge med klosser, se i bok/på bilder fra turer o.l., dele leker og gjøre noe hver sin gang, grave i sandkassen og ha felles prosjekt, enkle sangleker, spille et spill, lage noe m.m. alt etter hvor barnet er i sin utvikling) sammen med en voksen.
- Ha med en venn fra avdelingen/en liten gruppe.
- Samspill-aktiviteter (jfr. ovenfor) i en liten gruppe.

Tiltak barnehage:

- Være aktivt med i samspills-aktiviteter sammen med ett annet barn (trille ball, kjøre bil mellom seg, bygge med klosser, se i bok/på bilder fra turer o.l., dele leker og gjøre noe hver sin gang, grave i sandkassen og ha felles prosjekt, enkle sangleker, spille et spill, lage noe m.m. alt etter hvor barnet er i sin utvikling).
- Lage en liten lekegruppe for lek i skjermet setting (kan bruke andre avd. når de er på tur eller annet fredelig sted).
- Se etter små initiativ til samspill/hva som fungerer best, og forsterke det/gjøre mer av det.
- De voksne er på gulvet i leken og er aktivt deltagende.

Mål: Skal kjenne rutinene og følge reglene på avdelingen.

Tiltak barnehage:

- Faste rutiner for dagsrytmen (enkle signal for rydding og for samling).
- Faste plasser (med bilder/navn) ved bordet og i samlingsringen.
Visuell dagsplan som gjennomgås sammen med ham/henne når han/hun kommer om morgenen og ved aktivitetsskifte.
Tydelig struktur i forhold til samling (fast sang v/begynnelse og slutt), håndvask, måltid og garderobesituasjonen (bruke bilder/visuelle hjelpemidler).
- Snakke om reglene (de voksne imellom + sammen med barna) Få og tydelige regler.
- Marius mus/Være sammen/sosiale historier.

Mål: Skal kunne vente på tur i en liten gruppe.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Øve på turtaking sammen med en voksen (gjøre ting hver sin gang: min tur – din tur, bytte på en leke, spille et enkelt spill), øve på turtaking sammen med et annet barn (støttet av en voksen), sammen med to andre (redusere støtten om mulig).
- Sosiale historier.
- Lese bøker, f.eks. 10 små vennebøker.

Tiltak barnehage:

- Trene på turtaking sammen med en voksen (gjøre ting hver sin gang: min tur – din tur, bytte på en leke, spille et enkelt spill).
- Øve på turtaking sammen med et annet barn (støttet av en voksne), sammen med to andre (redusere støtten om mulig).
- Gi støtte på avdelingen i de situasjonene der det er nødvendig å vente på tur.
- Tilrettelegge slik at han/hun er blant de første slik at det ikke blir så lenge å vente (vurdere etter hvert når det er mulig å la ham/henne vente litt lenger).
- Sosiale historier.
- Lese bøker, f.eks. 10 små vennebøker.

Mål: Skal kunne enkle leke-regler.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Samarbeide med barnehagen om hvilken leke-regel en har fokus på til enhver tid.
- Legge til rette for leke-situasjoner i en skjermet setting.

Tiltak barnehage:

- Jobbe med en ”leke-regel” om gangen (kunne invitere noen med på å leke. Kunne invitere seg selv med i en lek ved å først finne ut hva de leker, så spørre/tilby noe/komme med et innspill e.l.
- Faste lekegrupper over tid (tilpasset størrelse).
- Voksenstøtte i leken (de voksne er aktivt med på gulvet).
- Skjerme lek som pågår (stoppskilt e.l.).

Mål: Skal delta i rollelek.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Late-som-lek: legge opp til late-som-lek og være modell for barnet.
- Dokke-lek: utvikle denne leken ved å bygge opp og utvide det repertoaret barnet har (f.eks. lage mat og mate, kle av, bade, legge).
- Duplo-lek: ha roller og snakke for figurene.
- Rolle-lek: barnet får leken presentert og har lekt den en stund i en liten gruppe før det legges til rette for denne leken på avdelingen.

Tiltak barnehage:

- Modell-læring i naturlige situasjoner: snakke gjennom lekefigurer, sette ord på andres lek, invitere barnet til enkel late-som-lek (leke-spise, leke-sove m.m.).

- Samlinger der de voksne trekker hodeplagg eller andre signaleffekter og går inn i en rolle (kan noen gjette hva de skal være). Etter hvert er det barn som gjør det samme.
- Mimelek.
- Legge til rette for rolle-lek (utstyr og lekemateriell).
- Ha fokus på/bygge opp lek i gjennom ”inntrykk – uttrykk” (eksempel: lese bøker om et emne, oppleve noe for så å leke det etterpå, gå på besøk, lage hytte, reise på ferie, butikklek, kafé, sirkus, skole, postkontor m.m.).

Mål: Utvikle positive strategier i lek med andre barn.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Barn med på time.
- Lære strategier som å dele, vente på tur, ta initiativ selv samt lytte til andres initiativ.
- Spille spill.

Tiltak barnehage:

- Liten gruppe sammen med 1-2 barn.
- Sosiale historier f. eks Ti små vennebøker, Prins Bisk, Steg for steg og Hjerteprogrammet.
- Den voksne er aktivt deltagende i leken og modell for hvordan man tar hensyn til andre.
- Gir positiv tilbakemelding når han/hun «ser» andre i leken.
- Spille spill sammen med 1 voksen og 1-2 andre barn.
- Trener på å ikke alltid være først, «tåler» at andre er foran i køen.

Mål: - Barnet skal uttrykke meninger, ønsker, behov og følelser på en positiv måte blant både barn og voksne.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Være en trygg voksen for barnet og bekrefte barnet på det han/hun sier.
- Ha følelser som tema – bruke tegnefortellinger, bøker, samtaler osv. om de ulike følelsene vi har.
- Lage følelsesbøker.
- Være bevisst på å la barnet få gi uttrykk for ønsker og behov, samt etterkomme ønskene eller forklare hvorfor det eventuelt ikke lar seg gjennomføre. «Jeg skjønner hvis du blir lei deg nå, det er helt lov, men fordi...», eller «ja, det var en god ide. Hvordan har du tenkt? Fortell...»
- Trygge rammer rundt timen. Bruke plan med bilder samt gjennomgå disse før timen starter.

Tiltak barnehage:

- Barnet skal omgås voksne som er trygge, forutsigbare og utviklingsstøttende i alle situasjoner.
- Gi barnet nødvendig støtte ved å sette ord på meninger, ønsker, behov og følelser.
- Gi barnet nødvendig forberedelse i forhold til ulike aktiviteter, for eksempel dagstavl, gjennomgang av dagen i morgensamling osv.
- Dele inn i smågrupper.

Mål: Skal kunne gjenkjenne følelser både hos seg selv og andre, og kunne gi uttrykk for dem på en akseptert måte.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Lage personlig bok om følelser.
- Tiltak som nedenfor i samarbeid med barnehagen.

Tiltak barnehage:

- Dramatisering og sosiale historier (med figurer eller rollespill).
- Dramatisere to scener (samme situasjon på to måter).
- Marius-mus/ «Være sammen».
- Bruke bøker der følelser er en del av innholdet – samtale.

Mål: Bli bedre kjent med ulike type følelser hos seg selv og andre og kunne sette ord på disse.

Tiltak spes.ped:

- Materiellet «Marius Mus» og annet materiell som feks «Steg for steg».
- Følelsspillet «Hei».
- Lese bøker om emnet, for eksempel «Følelser».
- «Grep om begreper» om følelser.
- Diverse arbeidsoppgaver/samtaleark, for eksempel «lek og lær».
- Gjennom lek og konkretisering - rollespill.

Tiltak barnehage:

- Har samlinger med fokus på ulike følelser.
- Dramatiserer sosiale historier eller hverdagssituasjoner, med hele gruppa/liten gruppe.
- Samtaler med barnet om de ulike følelsene og hva han/hun gjør hvis han/hun f.eks. er sint. - Leser bøker og samtaler om følelser.

Mål: Utvikle bedre evne til å regulere følelser.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Materiellet «Marius Mus» og annet materiell som feks «Steg for steg».
- Følelsspillet «Hei».
- Lese bøker om emnet, for eksempel «Følelser».
- «Grep om begreper» om følelser.
- Diverse arbeidsoppgaver/samtaleark, for eksempel «lek og lær».
- Gjennom lek og konkretisering - rollespill.
- Regelleker som «Kongen befaler» og «Mor får jeg lov?»

Tiltak barnehage:

- Samtaler om ulike følelser som sinne, frykt, sorg og glede.
- Lære ulike strategier barnet kan bruke når han/hun f.eks. blir sint eller lei seg. F.eks. kan det gå ut å «lufte» seg sammen med en voksen.

- Samtaler om ulike konfliktsituasjoner som oppstår i løpet av dagen i «fredstid» og i etterkant. F.eks. hva skjedde når dere lekte i dukkekroken for litt siden?
- Leker som «Kongen befaler» eller «Stiv Heks».

Mål: Blir mindre utprøvende i konfliktsituasjoner.

Tiltak spesped.hjelp/barnehage:

- Lærer barnet ulike strategier det kan bruke når han/hun blir sint/lei seg (eks. å godta et nei).
- En voksen setter ord på det som skjer/har skjedd i en konfliktsituasjon.
- En voksen setter ord på følelser. Barnet skal oppleve at alle følelser er naturlige og tillatte, men det finnes normer for hvordan man uttrykker dem slik at man ikke skader seg selv eller andre.
- Stimulerer evnen til gjensidig tenkning/forstår hvordan den andre tenker. Hvordan tror du han/hun føler det nå? Hvordan ville du følt? Hvordan tror du vi kan hjelpe?

Språk og kommunikasjon

Det å legge til rette for et godt språkmiljø, er en av barnehagens primære oppgaver og noe alle barn trenger. Alle barn skal bli sett og bekreftet, og være i en positiv dialog med en voksen, hver dag. De voksne skal være gode språkmodeller (dvs. sette navn på vanlige ting, beskrive det de gjør, samtale med barna o.l.) Barnehagen skal tilrettelegge for språkstimulering gjennom organiseringen, utformingen og utstyret/materiellet som er tilgjengelig (eks. BRAVO-lek, Språkløyper, Snakkepakken, Grep om begreper). Noen barn vil likevel trenge en enda mer bevisst tilrettelegging rundt sin språkutvikling.

Eksempler på mål og forslag til tiltak (dette er kun ment som eksempler og egne delmål må defineres ut ifra hovedmålene i sakkyndig vurdering):

Hovedmål (hentet fra sakkyndig vurdering): Barnet skal videreutvikle sin begrepsforståelse.

Forslag til delmål:

1.Skal mestre grunnleggende begreper innenfor kategoriene;

- farge (rød, gul, blå).
- form (rund, firkantet, trekantet).
- mengde (1-5).
- størrelse (stor-liten, lang-kort, høy-lav).
- posisjon (over, under, oppå, inni, oppi, foran, bak, ved siden av, først, sist).
- tid (i dag, i går, i morgen, ukedagene).

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Månedens farge: gjøre ulike aktiviteter i forhold til hver farge og lage bok: male, tegne, farge, klippe og lime. Og ellers: leke med kitt, trekke fra pose, benevne og sørge for mange gjentakelser.
- Form: bruke putte-boks, treklosser med ulike former, Geometrix/Lek med former/magnetformer, der vi lager bilder/figurer, samle ting med en form og benevne, gjenkjenne /gjenkjenne som del av samt gjenkalle begrepet for denne.
- Størrelse: jobbe med kontraster (konkreter som er store-små, lange-korte, høye-lave), sammenligne størrelse.
- Mengde: telling, gjenkjenne mindre mengder, treer-terning, like mengder, mengde 1-5, ta et gitt antall fra større mengde, (utnytte alle slags situasjoner til å telle, bruke Numikon-materiellet, enkle terningspill, butikk-lek, kuleramme m.m.).
- Plassering: gi mange ulike erfaringer der posisjonsbegrep blir brukt: plassere oss selv i rommet og ta bilder til bok, gjemme en ting og snakke om hvor den var gjemt, Kongen befaler o.l. leker, Topologi-materiellet, i lek med duplo og togbane.
- Begreper rundt tid: brukes over tid gjennom små drypp lagt inn i rutinen.

Tiltak barnehage:

- Være bevisst på å bruke disse begrepene i naturlige situasjoner sammen med barnet hver dag (fokus på ett område av gangen, samarbeid med spes.ped.ansvarlig).
- Månedens farge i samarbeid med spes.ped.ansvarlig (synliggjøre denne fargen på avdelingen). Benevne denne sammen med barnet daglig.
- Fokusperioder i forhold til form (formingsaktiviteter) og størrelse (knyttet til eventyr som brukes over tid, «finne-lek» ute). Sikre at barnet har forstått begrepene ved at barnet er med i en liten gruppe der det legges opp til lek/aktivitet i forhold til disse begrepene.
- Plassering: enkle regel-leker, sangleker og ringleker (Kongen befaler, Tampen brenner, Det satt to katter på et bord, Epler og pærer, Ta den ring m.fl.).
- Lage hinderløype og følge barnet gjennom løypa og beskrive hvor han/hun er og hva han/hun skal (under, over, mellom, gjennom, oppå, opp, ned osv).
- Gi ulike instruksjoner som barnet skal utføre i forhold til plassering/posisjon.
- Små drypp gjennom rutinene: dag, dato og måned, rekkefølge, navn på grupper (trekant-gruppa, sirkel-gruppa o.l.).

Forslag til andre delmål og tiltak:

Mål: - Skal bruke lyder/ord for å uttrykke mening og begynne å sette navn på ting.

Tiltak spes.ped:

- Konsentrert oppmerksomhet i skjermet situasjon: bekrefte barnets lyder og forsøk på å si ting.
- Bruk av hjelpemidler innen Alternativ Supplerende Kommunikasjon (ASK) som blant annet:
 - 1.Norsk med tegnstøtte: ukas tegn, tegnperm, den voksne bruker tegn i forhold til barnet, håndledelse av barnet når det gjelder utvalgte tegn som barnet skal lære
 - 2.Bruk av kommunikasjonshjelpemidler som PCS-symboler, tematavler, Tobii-maskin o.l.
- Bruke Babblarna-serien som utgangspunkt i barnets språktrening.

- Lyd-maling: ulike leker og gjøremål har ulike lyder (imiterer dyrelyder, bil-lyd, båt-lyd, tog-lyd, fly-lyd, banke-lyd, lyd av instrumenter, smattelyd for spising, godlyd, snorking m.m).
- Gjøre en kjekk aktivitet eller ha noe godt der barnet må si noe/lage en lyd for at den/det skal gjentas.
- Strukturert situasjon: borte-tilbake-lek/gjemmelek, putte-lek, trekke-fra-pose-lek, gi-og-ta-lek, sorteringslek, fising, matching/like-lek med ulike konkreter.
- Sette navn på det vi gjør i leken: dukkelek (ta av og på klær, spise, sove), bil-lek, tog-lek, lek med dyr.

Tiltak barnehage:

- Tilrettelegge for gode kommunikasjonssituasjoner ved å dele opp i mindre grupper.
- Legge mening i de lydene barnet har ved å overfortolke, sette ord på det vi tror barnet prøver å si og svare på det.
- Videreføre bruken av kommunikasjonshjelpemidler (ASK) som tegn, PCS-symboler, tematavler, Tobii-maskin o.l.
- Eventuelt: bruke hånd-tegn og hånd-lede barnet til å bruke tegn.
- Være bevisst på å gi barnet GOD tid til å kunne komme med en ytring/et svar.
- Benevne de hverdagslige tingene og aktivitetene i naturlige situasjoner (dekketøy og mat ved måltid, klær i garderoben, kropp i stellesituasjonen, leker i leken, natur ute osv.)
- Bruke pekebøker sammen med barnet hver dag og benevne ting vi ser på bildene.
- Strukturerte aktiviteter: temaposer med hverdagslige ting (brukes over noe tid) og dagens ord (konkretisering).
- Bruke/videreføre innlærte tegn.

Mål: Skal forstå og handle etter enkle beskjeder.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Ritualiserte leker (samme instruksjon hver gang vi leker leken), gi hjelp for å kunne utføre instruksjonen og avtrappe hjelpen etter hvert som barnet klarer det selv.
- Generell lyttetrening.

Tiltak barnehage:

- Leke de lekene med fast instruksjon som barnet har lært (i samarbeid med spes.ped.ansvarlig).
- Invitere til mer spontan lek der vi gjør en ting først og ber barnet om å gjøre det samme (putte ting oppi en boks, gi dokka mat, gjemme noe under håndkle, bygge med klosser osv.).
- Være nøye med at vi har barnets oppmerksomhet når vi gir en beskjed (eks. oppnå blikk-kontakt, gi beskjeden i barnets høyde, be barnet gjenta beskjeden om det har forutsetninger for det, bruke håndtegn for *lytte* «lyttefinger» o.l.).
- Samling: hjelpe barnet til å utføre de enkle instruksjonene for ting som gjentas (henge opp dag/dato/vær, velge sang, finne ting m.m.).
- Be barnet om å hente ting/finne ting som vi er sikre på at han/hun vet hva er og som ligger lett tilgjengelig.
- Bruk av dagstavle.

Mål: Skal kunne navn på dagligdagse ting fra sin hverdag.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Presentere dagligdagse ting og bilder etter tema (trekke opp fra pose og benevne, fiske bilder, poste bilder, lage bøker m.m.).
- Sortere og kategorisere, bruke overbegrep (temapose med konkreter og noen ting som ikke hører til / blande to kategorier).
- Beskrive det vi gjør i leken.
- Spill, bøker o.l.

Tiltak barnehage:

- Benevne de hverdagslige tingene og aktivitetene i naturlige situasjoner (dekketøy og mat ved måltid, klær i garderoben, kropp i stellesituasjonen, leker i leken, natur ute...).
- Daglig lesestund: Bruke bildebøker og benevne ting vi ser på bildene (avtalt voksen har ansvaret).
- Strukturerte aktiviteter: temaposer med hverdagslige ting (brukes over noe tid) og dagens ord (konkretisering).
- Spille lotto og andre spill med bilder av hverdagslige ting.
- Bravo-lek, Språkløyper o.l.

Mål: Skal sette ord sammen til enkle setninger (økende frekvens).

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Være språkmodell: snakke sent og bruke korte setninger sammen med barnet.
- Bekrefte og utvide hans/hennes setninger.
- Bruke modellsetninger.
- Lage enkle bøker med bilder av barnet (Se-boka, Lekene mine, Stor og liten, Jeg kan-boka osv.).
- Spille setningslotto/setningsvendespill/"Hvor er katten?"/Terningspill.
- Begynne å jobbe med enkle ordklasser som substantiv, verb og adjektiv. Etter hvert som barnet mestre enkle setninger bygger en videre med andre begreper/ordklasser (eiendomsord, pronomer, preposisjoner, bindeord osv.) for mer avanserte setninger.
- Setningsplater (Irene Johansson).
- Babblarna-serien (Irene Johansson).

Tiltak barnehage:

- Observere barnet i lek og skrive ned barnets aktive setninger før tiltak, i desember og i mai (en halv time, samme type lek).
- Være språkmodell: snakke sent og bruke korte setninger sammen med barnet. Bekrefte og utvide hans/hennes setninger.
- Bruke modellsetninger (Se i bøker: Det er ..., ved lotto: Jeg fikk... og hvem har..., ved måltid: Jeg vil ha..., i lek: Skal vi leke? m.m.).

Mål: Skal kunne lytte bevisst og gjenkjenne kjente lyder.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Lage lyder i lek, snakke om lyder (dyrelyder, bil-lyd, brannbil, regn osv.).
- Lage lyder med konkreter (vise og så skjule: hva laget lyden?).
- Hermelek med lyd; gjenta en rytme (klapping og med instrumenter), herme en lyd/flere lyder.
- Lyder på CD og nettbrett/Ipad/ lydlotto.
- Lytte etter lyder inne og ute (gjøre opptak av lyder) og sette ord på dette. Øve på å koble lyd og objekt/handling.

Tiltak barnehage:

- Få oppmerksomheten til barnet før lytteøvelse/før beskjeder blir gitt.
- Hermelek med lyd: gjenta en rytme (klapping og med instrumenter), herme en lyd/flere lyder.
- Lyder på CD: gjenkjenne lyden.
- Ulike leker: Frys-leker, Stol-leken, gjemmelek med noe som lager lyd (kjøkkenur), *Hvem er under teppet?, Hund, hund, hvor er ditt kjøttbein?*
- Lytte etter lyder inne og ute (gjøre opptak av lyder) og sette ord på dette. Øve på å koble lyd og objekt/handling.

Mål: Skal forbedre uttalen: kan uttale (for eksempel) k, g, r i treningssituasjonen.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Generell munnmotorisk trening (bevissthet omkring munn og taleorgan gjennom blåseøvelser, mimikk-leker og "tungegym").
- Lytteøvelser: stavelsesgubber, lyddokkene til Irene Johansson, praxisalfabetet/lydhuset, minimale par.
- Øvelsesord.
- Øvelsesord i setninger.
- Program på pc/Ipad (eks. Fonemo, Fra A til Å).
- Munnmotorisk treningsverktøy Talk-tools.

Tiltak barnehage:

- Dele i grupper slik at det blir lettere å komme i dialog med barnet.
- Være gode språkmodeller ved å snakke sent og tydelig.
- Ikke rette på barnet, men bekrefte og gjenta korrekt (med ekstra trykk på vanskelig lyd når det er naturlig).
- Munnmotoriske historier/-øvelser i samling.
- Følge opp øvelser fra spes.ped.timene.
- Mythopia (munnmotoriske spill).

Mål: Skal utvikle den språklige bevisstheten (oppmerksomhet mot skrift, kan noen bokstaver, skriver navnet sitt, lærer noen regler, kan rime, kjenner begrepene; setning, ord og bokstav).

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Bevisstgjøre på leseretning (bildesanger, følge tekst med fingeren, sette ord på).
- Riming: bruke rim og regler, tøyseriming, lytte ut rimpar, rim-spill, finne på rim).
- Presentere bokstaver (begynne med barnets navn): bokstav- og lydhus, bokstavhistorie, skrive navn, spill, Ipad.
- Lytte ut første/siste lyd i ord.
- Lage setninger: lange, korte, telle ord, punktum.
- Ord: lange og korte, klappe stavelser.
- Sammensatte ord.

Tiltak barnehage:

- Ukas sang/rim/regle – slik at barnet får mange repetisjoner.
- Barnet er med i høytlesingsgruppe/fortellegruppe (lage tekst sammen).
- Oppmuntre barnet til å skrive navn på tegningene sine selv, anerkjenne det han/hun skriver.
- Bokstavene tilgjengelig, snakke med barnet om dem, om hvem som har dem i navnet sitt osv.
- Riming: bruke rim og regler, tøyseriming, lytte ut rimpar, rim-spill, finne på rim.
- Lytte ut første/siste lyd i ord.
- Primærkontakten har ansvar for å invitere barnet med på rimelek hver dag.
- Bravolek.

Kognitiv utvikling

Kognitiv utvikling handler om konsentrasjon og oppmerksomhet, om minne, om det å se og forstå sammenhenger, likheter og forskjeller, kunne sortere og kategorisere (også som en mental prosess), gjenkjenne former, figurer og mønster, kunne resonnerer (ha en tankerekke), kunne forstå mer abstrakte ting som mengde, tid og symboler. Kognitiv utvikling er nært knyttet til den språklige utviklingen.

Eksempler på mål og forslag til tiltak (dette er kun ment som eksempler og egne delmål må defineres ut ifra hovedmålene i sakkyndig vurdering):

Hovedmål (hentet fra sakkyndig vurdering): Videreutvikle barnets evne til konsentrasjon og oppmerksomhet

Forslag til delmål:

1. Barnet skal mestre å begynne på en aktivitet, gjennomføre den og avslutte den, først med ytre voksenregulering som deretter gradvis avtar.

2. Barnet skal kunne sitte konsentrert med en *voksenstyrt* aktivitet/lek over noe tid (tidsperspektivet for hvor lenge barnet skal holde ut må sees ut ifra det enkelte barns forutsetninger, og økes i takt med barnets mestring).
3. Barnet skal kunne sitte konsentrert med en *selvvalgt* aktivitet/lek over noe tid (tidsperspektivet for hvor lenge barnet skal holde ut må sees ut ifra det enkelte barns forutsetninger, og økes i takt med barnets mestring).
4. Barnet skal kunne delta aktivt i samlingsstund med oppmerksomheten rettet mot innholdet i samlingsstunden i x antall minutter (varigheten øker i takt med barnets utholdenhet).
5. Barnet skal mestre å lese en bok fra perm til perm der barnet har oppmerksomheten rettet mot innholdet i boken. Først sammen med en voksen, deretter med en voksen og 1-2 andre barn.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Ta utgangspunkt i ting barnet er interessert i eller liker, og jobbe bevisst med motivasjonen på forhånd.
- Gi forutsigbarhet og oversikt, gjøre avtaler. Bruk av PCS-symboler, aktivitetsplaner og dagsplaner for å gi struktur og forutsigbarhet. Visuell støtte er viktig!
- Bruk av tidsur e.l. for å symbolisere tid for når en aktivitet er ferdig.
- Begynne med en aktivitet (tydelig avgrenset) alene med en voksen.
- Den voksne støtter og hjelper han/henne til å holde fokus (Ja, det kan du kanskje gjøre etterpå, men nå, nå holder vi på med....gjenta avtalen).
- Samarbeide med barnehagen om gradvis avtrapping av skjerming for denne aktiviteten.
- En enkel avslappende aktivitet som avslutning på økten (motivasjonsfaktor, god avslutning, belønning osv.).

Tiltak barnehage:

- Ta utgangspunkt i ting barnet er interessert i eller liker.
- Bruke tid på motivasjonsfaktoren i forkant.
- Gi forutsigbarhet og oversikt, gjøre avtale.
- Bruk av PCS-symboler, aktivitetsplaner og dagsplaner for å gi struktur og forutsigbarhet. Visuell støtte er viktig!
- Bruk av tidsur e.l. for å symbolisere tid for når en aktivitet er ferdig.
- Den voksne støtter og hjelper han/henne til å holde fokus (Ja, det kan du kanskje gjøre etterpå, men nå, nå holder vi på med gjenta avtalen).
- Skjerming - og gradvis avtrapping av skjermingen (i samarbeid med spes.ped.ansvarlig).
- Tydeliggjøre for barnet framgang, hva han/hun klarer nå som han/hun ikke klarte før
- Implementering: innføre stoppskilt og lage en stillekrok.
- Bruke rom utenfor avdelingen til lek og aktivitet (andre avdelinger når de er på tur).
- Lage en tydelig plan for hvem, hva, hvor og når.

Forslag til andre delmål og tiltak:

Mål: Skal lete etter ting som er ute av syne (økende vanskelighetsgrad).

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Ta utgangspunkt i titt-tei-leken og ting som forsvinner bak noe, for så å komme til syne igjen. Videreutvikle denne gjemmeleken slik at barnet i begynnelsen får hjelp til å finne det som er blitt borte (en ting skjules under klede mens barnet ser, håndledes til å dra dette bort) til barnet kan se etter tingen/tingene på flere mulige gjemmesteder (f.eks. fire isbokser snudd på hodet).
- I begynnelsen: ritualisert lek (dvs. at leken lekes på samme måte hver gang, samme replikker).
- Kims-lek.

Tiltak barnehage:

- Invitere barnet til titt-tei-lek i stellesituasjonen.
- Gjemme leker under håndkle e.l. i lek på gulvet mens barnet ser (daglig), hjelpe barnet å dra håndkledet vekk (gradvis avtrappe hjelp).
- Utvikle denne gjemmeleken i samarbeid med spes.ped.ansvarlig (gjemme mange ulike objekter i eller under ulike ting, økende vanskelighetsgrad).
- Kims-lek.

Mål: Skal kunne imitere gester, bevegelser og enkle handlinger.

Tiltak spes.ped.ansvarlig:

- Den voksne utfører en handling og prøver å få barnet til å gjenta handlingen (f.eks. banke, slå to ting sammen, vinke, klappe, spille på munnen, sette klosser oppå hverandre, gå med en figur, kjøre en lekebil, lekesmake osv.).
- Imitasjonstrening med håndledning ("Kan du gjøre slik som meg", gjøre gester, håndtegn, enkle handlinger).
- Bruk av videoopptak for video-modellering (barnet ser video av det det skal imitere).

Tiltak barnehage:

- Herme etter hverandre som en gjensidig lek.
- Utstrakt bruk av bevegelsessanger (i samling og spontant sammen med barnet).
- Gjøre ting hver sin gang.
- Gjøre barnet oppmerksom på hva andre barn gjør, hjelpe han/henne til å prøve å gjøre det samme.
- Gjøre ting hver sin gang (hjelpe barnet og avtrappe hjelpen etter hvert).
- Lære enkle bevegelsessanger.

Mål: Skal mestre putteboks (3 former) og enkle innpassningspuslespill.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Puttelek.
- Bruke putte-boks (begynne med ett hull, gå vider til to når ett hull går greit, utvide etterhvert).
- Presentere barnet for innpassningspuslespill (3 figurer) og gjøre det til en kjekk lek å ta formene ut og prøve å sette dem inn igjen (evt. forsterke med bilder og/eller lyd. Avtrappe hjelp og øke vanskegrad etter hvert som barnet mestrer.

Tiltak i barnehage:

- Leke med det å putte ting oppi bokser, bøtter o.l. og tømme ut, gjenta.
- Bruke putteboks på avdelingen (begynne med ett hull, ev. lage av isboks) litt hver dag Øke vanskelighetsgrad i samarbeid med spes.ped.ansvarlig.
- Presentere barnet for innpassningspuslespill (3 figurer) på avdelingen, gjøre det til en kjekk lek å ta formene ut og prøve å sette dem inn igjen. Gi nok gjentakelser. Avtrappe hjelp og øke vanskelighetsgrad i samarbeid med spes.ped.ansvarlig.

Mål: Skal kunne matche like gjenstander og like bilder.

Tiltak spes.ped.ansvarlig:

- Jobbe med begrepet *like* ved å ha en del ting som er helt identiske (mange nok gjentakelser). Alle er like unntatt en. Gå fra identisk lik (eks.: to like store kopper).
- til lik ting (eks. en liten rød kopp og en stor blå kopp). Barnet skal finne den som er lik. Vi har hver vår eske/kurv som vi legger ting i (likt innhold i begge) (ikke valg i begynnelsen).
- Matche konkret og bilde: ta bilder av kjente ting/barnets ting og sette gjenstanden oppå bildet ("Sko og sko. De er like"). Gjøre matchingen vanskeligere ved at barnet må gjøre et valg fordi det ligger framme to bilder (deretter tre bilder).
- Legge lik på lik med bilder.
- Enkelt lotto (4 brikker), økende vanskelighetsgrad.

Tiltak barnehage:

- Samarbeide med spes.ped.ansvarlig for å få til en generalisering.
- Primærkontakt/ekstraassistent har ansvar for å benevne likhet i naturlige situasjoner (ved bordet, i leken, i garderoben, i sandkassen) mens det jobbes med dette målet.

Mål: Skal kunne sortere ting etter kategori (overbegrep som dyr, mat, klær osv).

Tiltak spes.ped.ansvarlig:

- Temabasert begrepslæring: et tema går f.eks. over to uker og starter med at en presenterer ulike ting fra kategorien (fra kjent til ukjent) – hvordan ser denne tingen ut, hva er den laget av, hva brukes den til, hva er det/hva kalles det.
- Blande inn et par ting som ikke hører til og sortere ut disse.
- Blande to (etter hvert tre) kategorier og sortere.
- Pose med mange ulike ting, fortelle om hver sin ting (bl.a. kategorisere disse).

Tiltak barnehage:

- Ting har faste plasser, skuffer og kasser er merket med kategoribilde og ordbilde, sette ord på sorteringen for barnet.
- Sorteringslek, «finne-lek», Mitt skip er lastet med- sammen med barnet og et barn til og etter hvert i samling.
- Kategorilotto, bruke brett fra ulike kategorier slik at det blir naturlig å bruke overbegrep.

Mål: Skal kunne kopiere enkle figurer (3dim.), enkle former (tegne) og enkle mønster.

Tiltak spes.ped.ansvarlig:

- Magne Nyborgs begreprestrening i forhold til form og stilling: rund, trekantet, firkantet form, bein og buet form, vannrett, loddrett og skrå stilling.
- Posisjonsbegrep: oss selv i rommet (ta bilder), Kongen befaler, Gjemme ting og beskrive gjemmedet, Topologi-materiellet, "Hvor er katten?"
- Kopiere figurer: "Figurix", "Lek med former", "Flotte figurer" - Tegneregler.
- Kopiere lego-/duplofigurer (starter med å kopiere en kloss, deretter to for å bygge videre på figuren osv.).

Tiltak barnehage:

- Kopiere enkle former som sirkel, bein strek, buet strek o.l. sammen med barnet og la det bli noe, kopiere bokstavene i navnet (bruke de begrepene for form og stilling barnet har lært).
- Lage mønster/kopiere mønster med perler, stempel, klistermerker o.l.
- Bygge med treklosser (5-6 stk.) og kopiere hverandres byggverk (bruke posisjonsbegrepene barnet jobber med).
- Bygge ting etter en tegning.
Lage like figurer med pinner og steiner ute.

Mål: Utvikle mengdebegrepet og kunne telleregla til 10, telle korrekt 5 ting og kunne ta 5 ting på oppfordring.

Tiltak spes.ped.ansvarlig:

- Alt kan telles, utnytte mulighetene, den voksne teller som modell eller teller sammen med barnet og gjør det til en lek å telle ting (ikke mase om at barnet skal telle eller stadig spørre om hvor mange det er).
- Lage visuelle knagger for mengdeforståelsen: bruke Numicon-materiellet regelmessig.
- Få mange repetisjoner i forhold til de små mengdene slik at de etter hvert gjenkjennes.
- bruke spiselige ting lagt i hauger og koble til tallsymbol (f.eks. 1, 2 og 3 rosiner).
- Spille spill med mengdeterning (begynne med treer-terning).
- Ipad: Math age 3-5., Tella og andre relevante apper.

Tiltak barnehage:

- En voksen på avdelingen har ansvar for å legge til rette for eller utnytte naturlige situasjoner hver dag til å telle sammen med barnet.
- Ha en fast dag i uka der en har ekstra fokus på matematikkområdet.

- Gi barnet praktiske oppgaver som å dekke på bordet, hente et antall ting og dele ut ting.
- Spille spill med mengde-terning, mengde-lotto.
- Legge inn telleaktiviteter i den daglige rutinen (antallet barn, voksne, gutter, jenter, hvor mange mangler, dato, telle ned dager til ting som skal skje osv.).
- «Finne-lek» med antall opp til fem (ute og på tur), f.eks. finne fire (små) steiner, finne tre (lange) pinner, finne fire (store) blader.

Mål: Klarer å huske 5 ting som han/hun har sett og 3 ting som barnet har hørt.

Tiltak spes.ped.hjelp:

- Visuell hukommelse: Hva har jeg i veska? (vise og legge oppi kjente ting i en veske, begynne med tre og så øke) Andre varianter: Hva kjøpte jeg i butikken? Hva har jeg i skattekista?
- Kims lek.
- Spille huskespill, vanlig og på Ipad.
- Auditiv hukommelse: Pakke kofferten-lek, Kongen befaler med flere beskjeder, Jeg har vært på torget-leken.
- Kims lek med lyder, huskespill med lyder (like fyrstikkesker med parvis likt innhold).

Tiltak barnehage:

- Hvem er under teppet? i samling (barna må kunne navnene på alle barna i barnegruppa).
- Kims lek hver uke i en liten gruppe (begynne med tre/fire gjenstander og øke etter hvert) eller andre varianter av Kims lek.
- Spille huskespill (tilpasse antallet brikker) sammen med barnet.
- «Finne»-lek med ulike ting når vi er ute (en spade, en pinne, en lekebil).
- Be barnet hente ting f.eks. på kjøkkenet, i dokkekroken, farger fra skuffen.
- Huske å gjenta en rytme, klapping, med trepinner, på tromme, med kroppen.
- Lære rim og regler (ha reglene over litt lengre tid slik at barnet får lært dem, samt sikre at han/hun får flere repetisjoner ved at de gjentas i en-til-en-situasjoner og sendes hjem).

Selvhjelp

En av de viktigste faktorene når det gjelder selvhjelp er tidsfaktoren, det å gi barnet nok tid til å kunne klare ting selv.

Eksempler på mål og forslag til tiltak (dette er kun ment som eksempler og egne delmål må defineres ut ifra hovedmålene i sakkyndig vurdering):

Hovedmål (hentet fra sakkyndig vurdering): Skal kjenne sine ting og finne plassen sin i garderoben.

Forslag til delmål:

- 1.Skal bli kjent med kjennemerket på plassen (bumerke, bilde, navn).
- 2.Skal finne plassen sin med litt støtte.
- 3.Skal kjenne igjen yttertøy (og andre eiendeler).

Tiltak barnehage:

- Bilde/bumerke og navn i barnets øynehøyde, bumerket og navn på nøkkelring e.l. på barnet.
- La barnet prøve å finne plassen sin flere ganger daglig, gjøre ærender ut for å legge ting i hylla, snakke om tingene vi ser i garderoben.
- Lage lotto med bilder av barnets ting (sko, matboks, lue, regntøy, smokk, leke).
- Hvem eier denne? (samling).

Forslag til andre delmål og tiltak:

Mål: Skal delta i påkledning, og ta av og på enkle klær.

Tiltak barnehage:

- Utkledningslek: Utkledningstøy som er litt store: hatter, vester, skjørt, sko o.l.
- Forvente deltakelse: kom med armen/foten, hvor er hånden?
- Alltid avslutte med at barnet får gjøre noe han/hun klarer (ta opp siste stykket av glidelåsen, ta på lue) – omvendt kjeding (barnet lærer først den siste delen av en handlingsrekke).

Mål: - Skal kunne gå fra samling til badet, vaske hendene og finne plassen sin ved bordet.

Tiltak barnehage:

- Barnet har bilder av det han/hun skal gjøre og får voksen støtte til å huske dette: gå rolig, skru på vann, ta såpe, gni godt, skylle, skru av, tørk, finne plassen.
- Mye positiv tilbakemelding på det han /hun klarer umiddelbart etterpå (Jeg la merke til at du gikk veldig fint bort til vasken i dag...).
- Implementering: faste plasser, tydelig struktur på samling, fast rutine for overgang til måltid, bare tre ved vasken i begynnelsen.

Mål: Skal kunne smøre maten sin og be om å få sendt ting.

Tiltak barnehage:

- Hjelp barnet med påsmøring i begynnelsen og la han/henne avslutte selv.
- Gi barnet valg mellom to ting han/hun liker til det å si hva han/hun vil ha på maten går greit.
- Sette det barnet vanligvis velger litt utenfor rekkevidde og oppfordre til å be om å få sendt dette (modellsetning: si: «Nora, kan du sende osten?»).

Mål: Skal si fra når han/hun må på do.

Tiltak barnehage.:

- Rutine på det å gå på do til faste tider.
- Foresatte avgjør når det skal settes i gang intensiv trening og begynner hjemme i en periode med overskudd og god tid. Barnehagen følger opp.
- Gjør en avtale med barnet og minner barnet om å gå på do med faste intervaller mellom.
- Evt. bruk av belønningssystem/tegn-økonomi (evt. klistemerke-lapp e.l.) Finne noe som motiverer barn.